

virtut de viure, ço és viure de vida vegetativa», Lull (*Merav.*, O. C. 1, 164). També el trobem, i amb la mateixa grafia amb *e*, en BMetge, StVicentF (*Quaresma*, 161.61); «lo suc del api aminva la cremor del estómac e aminva la infladura del ventre», Màcer (cita del *DBal.*, s. v. *api*). Però en català popular hi va haver sempre concurrents vigorosos, *païdor* i *ventrell*; i fins és possible que encara no estigués gaire difós en el S. XVI car es fa notar la seva completa absència en OPou, en les seves descripcions anatòmiques (p. 269) i quan es tracta de donar equivalència al ll. *stomachus* i *oesophagus* (p. 252), mentre que usa *ventrell*, etc.

La grafia *estómac* amb *e* és quasi general des dels orígens literaris, i hauria estat més just d'adoptar-la com a grafia normal, d'acord amb la fonètica històrica de la llengua; i, com que segueix essent l'única pronúncia viva en els dos dominis dialectals que distingeixen *e* àtona de *a*, encara potser valdria la pena d'esmenar-ho. És fins avui l'única cosa que he sentit en terra valenciana i cat. occid.: *astómek* a Ulldemolins (1935), Aiguaviva de Bergantes *estómek* (Sanchis Guarnier, *RFE* xxxiii, 30), Maestr. i val. general *estómac* (GaGirona), i Giner m'escrivia el 1935 que així ho havia sentit a Bellmunt de Mesquí, Alzira i Albaida. En rossellonès pronuncien afrancesadament *estumâk* (contra el que afirma *AlcM*, desmentit pel mateix vers de Saisset que allí se cita). En parlars del Sud de França i Nord d'Itàlia el mot ha pres el sentit de 'pit', tant a la Vall d'Aran i parlars occitans veïns, com a Lombardia; cf. el comentari de M-Lübke sobre això (*W. u. S.* xii, 2-5).

DERIV.: *Estomacal* [c. 1500]. *Estomacar* [1416, *DBal.*] en el sentit que ja té el derivat ll. *stomachari* de 'irritar' < 'causar bilis'; l'acc. moderna 'apallissar' és versemblant que es vagi desenrotllar com una desviació popular d'aquella, a base de l'existència de la noció vaga que demostra el poble, en usar *estómac* per a 'pit' i *ventrell* per 'estómac' (supra), cf. *natjar de natja*, *collada*, *clatellada*, *estomacada*, *estomac*, etc. *Estomacós*, *-magós*.

Del gr. *στόμα*, *-ατος*, 'boca' (d'on deriva *στόμαχος*), són adaptacions, derivats i compostos savis *estoma*; *estomatitis*; *estomatós*, *estomatologia*, *-rràgia*, *-patia*, *estomatoscopi*. *Anastomosi* 'unió d'uns òrgans vegetals amb d'altres', de *αναστομώω* 'jo desemboco, conflueixo'; *anastomitzar-se*. *Distom*.

Estomassaire, *estomassar*, mot relacionat amb l'aran. i gascó *tümà* 'abanyegar' (Corom., *Voc. Aran.*, 114), al costat del qual se cita *tuma(r)* en el mateix sentit, en el Conflent (*ZRPb.* xlv, 247), i un fr. ant. *tumer* (*REW*, 8979); però més que amb el germànic (on hi hauria d'haver-hi en les formes antigues) hi deu haver relacionat amb la família de *TOMBAR* i fr. *tomber*.

Estomatitis, V. *estómac* *Estomoit*, V. *tumor*

Estompa, pres del fr. *estomper* 'difuminar'.

ESTONA, del gòt. **stūndō* f. 'estona, espai de

temps', mot comú a totes les llengües germàniques: a-al. ant. *stunda*, *-nta*, b-al. ant. *stunda*, neerl. *mj. stonde*, ags. *stund*, esc. ant. *stund*, danès i nor. *stunn*, tots ells femenins i amb el significat de 'moment, estona' (derivat de *standan* 'deturar-se', d'on 'estar un cert temps', cf. *in-stant*), el sentit de 'hora' que ha pres l'al. *stunde* és només modern. □ 1.ª doc.: c. 1372.

Ja figura en la *Cròn.* del Cerimoniós, en Bernat Metge, en el dicc. de rims de Jacme Marc (*estona*, § 460, i *estoneta*, § 623) i en el d'Aversó (§ 292.7), en tots dos amb *o* tancada.¹ L'*InuLC* recull a *cap de stona*, a *cap de estoneta*, *hagueren ballat gran stona* i altres tres frases totes en data de 1398, i una altra en un doc. de 1461: «Festa --- la qual lo senyor de Vergues acompanyà una gran stona ---», *Curial* (*NCl.* ii, 172); «la muller mia / bé-u conegué, / mas no volgué / semblant metgia; / sols aquell dia / fon un poc bona: / a poca stona / m'ho contà tot», JRoig (*Spill*, 4580). És curiós que JoMartorell no sembla usar-lo i li preferix *espai* (*NCl.* iii, 44.6, 99.17) i en canvi l'usa Galba (*NCl.* v).

Es manté ben freqüent en començar la decadència: «la professó de les parròquies y monestís havia ya bona stona que era partida» (doc. del S. XVI o xv, en P. J. Comes, *Li. de c. asseny.*, 592); «al cap de una stona y yo torní a lla dita botigua», 1585 (CaCandi, *MiHistCat.* ii, 81), i en els segles següents fins a la Renaix.; car encara que entre alguns s'havia introduït el mal ús del castellanisme *rato*, això no s'ha imposat enlloc, i la majoria ha continuat usant *estona*. I continua viu, fins a l'últim extrem del domini: «aniré una estona a casa tuya», Benasc (Ferraz, 58).

El trobem, en efecte, i en tota mena d'usos, en els millors escriptors moderns: «Quan un aucell que a estones venia 'ns a complaure, / per ma dissort, se'n vola, bonic com un estel, / de sos jocs a ma prole candíssima a distraure, / ab son bec d'or y ploma de la blavor del cels», *Atl.* (156); «sí ho hagués riumiat una estona! Si hagués tingut una amiga --- ab la qui entendre's», Pons Mass. (*Trascant p. l. S.*, 9); «vaja, que ja tenia ganes de veure-la: demà me'n vaig cap a casa, y hem d'aprofitar l'estona», NOLLER (*Pap.*, 196).

En particular és usual en combinacions per marcar un instant, futur o passat, no massa distant del present: «tothom se preparava per la funció que 's té de donar d'aquí una estona», EmVilanova (*Del meu tros*, 28). O a la inversa: «Feya estona que no paravan de ressonar pel menjador les rialles de l'hereu», NOLLER (*Notes de c.*, 194). Amb aquest valor, tant o més idiomàtic que amb *fer* és l'ús amb *haver*, que ja és vell i molt castís i viu en la llengua: en belles cançons populars de les antigues: «ay, el mal que yo tinc, mare, / estona ha que me'l sabeu...», *El Testament d'Amèlia* (MilàF, *Romllo.*, 220.5); «Tu dormidor; Estona ha que per mor de tu m'he hagut d'estar llimant només, sense poder picar», Maragall (*E. d'Ofterdingen*, O. C. i, 580b), quan el temps és passat en relació a una explicació del passat, la locució tendeix a estereotipar-se i seguir-se usant *estona ha*: «Era molt tart i estona ha qu'havien tocat a quietud, però ningú pensava en arar